

**ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ПЕДАГОГА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

**PERSONAL AND PROFESSIONAL TEACHER'S
COMPETENCE:
THEORY AND PRACTICE**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

**НІКО
Суми – 2026**

УДК 371: 373: 374: 376: 377: 378

ББК 74

О 75

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Протокол № 3 від «27» лютого 2026 р.

Редакційна колегія

Серих Л.В., к. пед. наук., доцентка КЗ Сумський ОІППО (головний редактор)

Бірюк Л.Я., д. пед. наук, професорка Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Вознюк А.В., д. психолог. наук, професорка КЗ Сумський ОІППО

Грицай С.М., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОІППО

Ковтун Є.Ф., старша викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський ОІППО

Коростіль Л.А., к. пед. наук, доцентка КЗ Сумський ОІППО

Лузан Л.О. к. пед. наук, проректорка КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Собко В.О., к. пед. наук, доцентка Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Тихенко Л.В., к. пед. наук, доцентка КЗ Сумський ОІППО, директорка КЗ СОРОЦПО та РТМ

Успенська В.М., к. пед. наук., доцентка Сумський ОІППО

Чуркіна В.Г., к. мистецтв., доцентка, директорка департаменту Online Studies громадської організації «Міжнародна наукова гільдія»

Шкурдода Л.О., викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський ОІППО

О 75

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей / за заг. ред. Л. В. Серих. Суми: НІКО, 2026. 266 с.

ISBN 978-617-7422-26-5

У збірнику наукових праць розміщені статті науковців, методистів, викладачів закладів вищої освіти, управлінців, учителів закладів загальної середньої освіти, викладачів закладів фахової передвищої, вищої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти, керівників гуртків, методистів, завідувачів відділами, заступників директорів, директорів закладів позашкільної освіти з актуальної проблеми формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

На шпальтах збірника наукових праць розкриваються педагогічні, професійні, соціальні, філософські, управлінські, психологічні, методичні характеристики особистісно-професійної компетентності педагогів дошкільної, початкової, загальної середньої, позашкільної, професійної, фахової передвищої, вищої освіти.

Матеріали конференції стануть у нагоді науковцям, керівникам закладів освіти, викладачам, учителям, вихователям, керівникам гуртків, педагогам, методистам, студентам – усім, кого цікавить проблема формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

ISBN 978-617-7422-26-5

Редакція не несе відповідальності за зміст текстів і не завжди поділяє думки їх авторів

© Серих Л. В., 2026

© КЗ СОІППО, 2026

© Суми, НІКО, 2026

– основ педагогічної етики, моральних якостей громадянина, та моральних стимулів діяльності.

В контексті розвитку національної системи освіти, провідних освітніх пріоритетів і перспектив, слід зазначити можливі напрямки розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів:

– на соціальному рівні – посилення зв'язків із соціальними структурами, що здатні сприяти формуванню соціальної компетентності учнів, їх залучення до суспільно значущої діяльності, активізація соціальних проектів;

– на дидактичному рівні – удосконалення навчально-виховного процесу з урахуванням ідей компетентісно орієнтованого навчання, оновлення змісту освіти, відпрацювання здоров'язберігаючих технологій навчання;

– на управлінському рівні – удосконалення системи моніторингу якості освіти в напрямі відстеження рівня сформованості ключових компетентностей учнів;

– на професійному рівні – підготовка та перепідготовка кадрів, зокрема залучення компетентісної ідеї до системи вищої педагогічної освіти, підвищення професійної компетентності вчителя, запровадження кредитно-модульної системи на курсах підвищення кваліфікації, удосконалення самоосвітньої діяльності педагогічних і керівних працівників [3].

Як зазначено у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти: «За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями».

Список використаних джерел

1. Професійний стандарт вчителя (затверджений наказом Мінекономіки №2736) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-BF>
2. Компетентісна орієнтація у навчанні фізики. URL: <http://osvita.ua/school/theory/1962>
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8/konczepczyia.pdf>

Серих Лариса Володимирівна,
завідувачка кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ СОІППО,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
координаторка мистецької освітньої галузі в Сумській області

Серих Тетяна Миколаївна,
методистка Сумського Палацу дітей та юнацтва Сумської міської ради, докторка філософії

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА – ІНТЕГРОВАНІЙ ПОКАЗНИК ВЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Анотація. У статті розкрито модель професійної компетентності педагогіка на основі мистецької освітньої галузі, який має володіти комплексом компетентностей за чотирма складовими: особистісна, психолого-педагогічна, професійна (знання свого предмету), методична, що дозволяє ефективно розвивати професійну майстерність педагога.

Ключові слова: педагогічна майстерність педагога, модель професійної компетентності, професіограма сучасного педагога, післядипломна освіта.

Постановка проблеми. Розвиток нашої держави у світовому економічному просторі безпосередньо пов'язані з розвитком людського потенціалу, джерелом якого є система освіти з властивими їй гнучкістю, відповідністю епохальним викликам, світовим тенденціям і національним інтересам. І лише той педагог є гарантом нової якості освіти, який може креативно і прогресивно

мислити, прогнозувати результати своєї діяльності й моделювати освітньо-виховний процес на основі досягнень сучасної педагогічної науки. У зв'язку з цим актуалізується потреба підготовки нової генерації вчителів та розробки комплексу теоретичних і методичних основ цього процесу як загального характеру, так і для окремих категорій фахівців.

У цьому контексті модернізації післядипломної окремої уваги потребує проблема поширення концепція компетентнісного підходу в освіті, що є основою змістовних змін по забезпеченню відповідності освіти запитам і можливостям суспільства періоду інформатизації і глобальної масової комунікації. З позицій компетентнісного підходу суттю освіти стає розвиток здібності до самостійного рішення проблем в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого стає і власний досвід навчених.

Отже, **метою статті** є – дослідити компетентнісний підхід в освіті у контексті показника професійної майстерності педагога.

Виклад основного матеріалу. У системі післядипломної освіти компетентність є однією з основних характеристик результативності освіти в ланцюжку понять письменність – компетентність – культура – менталітет. Крім того, професіоналізм пов'язується з кар'єрним успіхом людини та характеризується такими якостями: прогностичними вміннями, комунікативними навичками, освіченістю, системністю та аналітичністю мислення, постійним самоконтролем, діловою активністю, протистоянням кризовим ситуаціям, прагненням до постійного самовдосконалення. Відзначаються також інформованість, досвід, професійні знання, педагогічна культура, розуміння мети фахової діяльності, інтерес до неї, усвідомлення умов професійного зростання, вміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях тощо.

Професійна підготовка вчителя МІО (мистецької освітньої галузі) в системі післядипломної педагогічної освіти, зокрема згідно з концепцією НУШ, є процесом пролонгованим, послідовним, неперервним, зорієнтованим на активний пошук інноваційних форм, методів, що сприяють не тільки формуванню в учнів художньо-практичних компетентностей, а й здатності до емоційно-чуттєвого сприйняття, розвитку емоційного інтелекту. Тож, підготовка фахівця – це нескінчений процес його розвитку як в професійному, так і в особистісному плані, розквіт його індивідуальності, становлення особистості.

Вищим проявом професійної культури вчителів мистецьких дисциплін на думку Орлова В.Ф. «є художньо-педагогічна творчість та її результати. У творчості особистість досягає доступного їй рівня свободи, що є умовою подальшого самовдосконалення, за якої знімаються усі викликані зовнішніми впливами протиріччя між потребами особистості та процесом її професійного розвитку. Тобто вона сама визначає мету, напрями, способи досягнення вершин творчої діяльності та професійної культури, сама ставить перед собою завдання і сама шукає можливості їх вирішення» [2, с. 16].

Серих Л.В. було розроблено модель *професійної компетентності педагога / неперервного зростання професійної майстерності вчителя МІО*, у якій визначені зміст діяльності; умови й основні шляхи розвитку професійної компетентності.

С.У. Гончаренко дає визначення навчальним *моделям* (франц. *modele* від *modelus* – міра, мірило, зразок) – посібники, які є умовним образом (зображення, схема, опис тощо) якогось об'єкта (або системи об'єктів), який зберігає зовнішню схожість і пропорції, при певній схематизації й умовності засобів зображення [2, с. 213].

Існує декілька типів моделей, але ми розглянемо дві. Це *організаційні* моделі, які слугують для керівництва системою освіти, формування будь яких категорій навчання і виховання різновікових груп тощо, і *структурні*, в яких відображена чітка послідовність, алгоритм, структура певного явища, чи об'єкту.

Будемо конкретизувати свою увагу на моделі професійної компетентності педагога як структурі *професіограми сучасного педагога (як системний опис професії (характеристики), що включає функціональні обов'язки, вимоги до знань, навичок, особистісних якостей й умов праці)*. Побудуємо схему моделі *професійної компетентності педагога* й коротко обґрунтуємо

кожний її структурний компонент (рис 1) [3, с. 11].

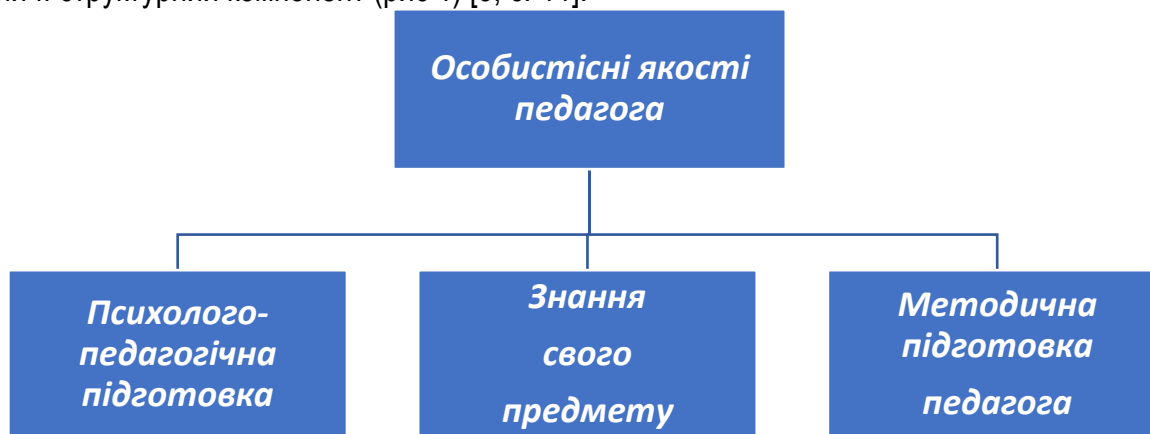

Рис. 1. **Модель професійної компетентності педагога**

Ця модель/професіограма складається з чотирьох блоків якостей сучасного педагога: особистісні якості педагога, психолого-педагогічна підготовка педагога, знання свого предмету та методична підготовка педагога [3].

Серед *особистісних якостей педагога* ми розглядаємо риси характеру людини, система життєвих якостей, вольові якості які, що співпадають з компетентностями, зазначеними у Типовій програмі підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти:

«ЗК.01. Громадянської, через здатність діяти відповідально й свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; ревізувати свої права й обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність сталого розвитку.

ЗК.02. Соціальної, через здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК.03. Культурної, здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження.

ЗК.04. Лідерської, здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.

ЗК.05. Підприємницької, через здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості» [4, с. 2].

Під *психолого-педагогічною підготовкою педагога* ми розуміємо – знання з педагогіки й психології, отримані в ЗВО, з різних інформаційних джерел та шляхом самоосвіти, які дозволяють правильно оцінити психологічний клімат колективу, складати психолого-педагогічні характеристики учнів, розв'язувати психолого-педагогічні ситуації тощо, що також співпадають з компетентностями, зазначеними у Типовій програмі підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти:

«А2. Предметно-методичні, через здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів; формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей; здійснювати інтегроване навчання; добирати й використовувати сучасні та ефективні методики й технології навчання, виховання та розвитку учнів; розвивати в учнів або/і студентів (відповідно до рівня освіти, який здобувається) критичне мислення; здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання в учнів на засадах компетентнісного підходу; формувати ціннісні ставлення в учнів.

А3. Інформаційно-цифрової, через здатність орієнтуватися в інформаційному просторі,

здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності; ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси; використовувати цифрові технології в освітньому процесі (відповідно до рівня освіти, який надається).

Б.1. Психологічні, через здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів; використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності; формувати мотивацію учнів та організувати їхню пізнавальну діяльність.

Б.2. Емоційно-етичної, через здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з усіма суб'єктами освітнього процесу; усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у сучасному глобалізованому світі» [4, с. 2-3].

Серед соціально-психологічних факторів формування професійно-педагогічних якостей визначають, перш за все, такі:

- змістовий (спрямований на забезпечення системного, концептуального, різнобічного художньо-професійного розвитку вчителя);

- організаційний (спрямований на ефективне, стабільне й перспективне формування педагогічної майстерності, реалізацію сучасного педагогічного досвіду);

- особистісний (виявляється в урахуванні специфічних потреб особистості в художньо-професійному розвитку, які можуть бути забезпечені в процесі самовиховання та в системі навчально-виховної діяльності);

- науковий (виявляється у важливому розгляді умов формування даного утворення для розвитку теорії і методики виховання, а також у необхідності виявлення ступеня наукової дослідженості цього явища) [1, с. 5].

Третій блок якостей – знання свого предмету, відповідність знань тій посаді, яку обіймає педагог. Не треба говорити багато про те, що не маючи знань, якісно виконувати свої професійні функції педагог не в змозі, звісно педагоги мають розвивати свої компетентності, щодо трудових функцій, зокрема:

«Г.1. Прогностичної, через здатність прогнозувати результати освітнього процесу; планувати освітній процес.

Г.2. Організаційної, через здатність організувати процес навчання, виховання і розвитку учнів; організувати різні види і форми навчальної та пізнавальної діяльності учнів.

Г.3. Оцінювально-аналітичної, через здатність аналізувати результати навчання учнів; забезпечувати процес самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів.

Д.1. Інноваційної, через здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі; використовувати інновації в професійній діяльності; застосовувати інноваційні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності.

Д.2. Компетентності навчання впродовж життя, через здатність визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя; взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки (у рамках наставництва, супервізії тощо).

Д.3. Рефлексійної, через здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності й визначати індивідуальні професійні потреби» [4, с. 3].

Нарешті, четвертий блок якостей – методична підготовка педагога. Питання методики педагог вдосконалює все своє педагогічне життя, віднаходить досвід кращих вчителів, ретельно вивчає методичні джерела інформації, відвідує методичні об'єднання з фаху, використовує отримані прийоми на практиці, аналізує, приходиться до певних висновків і знову, і знову шукає методичні «новинки», поступово, методично «зростаючи» [3]. До методичних компетентностей відносимо ті, які дозволяють розвивати функції:

Б.2. Емоційно-етичну, через здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно

взаємодіяти з усіма суб'єктами освітнього процесу; усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у сучасному глобалізованому світі.

Б.3. Компетентність педагогічного партнерства, через здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі; залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства; працювати в команді із залученими фахівцями, асистентами вчителя/викладача для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

В.1. Інклюзивну, через здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища; до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами; забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного з урахуванням його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

В.2. Здоров'язбережувальну, через здатність організовувати безпечно освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу; здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учнями та іншими учасниками освітнього процесу щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни; здатність формувати в учнів культуру здорового та безпечного життя; зберігати особисте, фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності; надавати домедичну допомогу суб'єктам освітнього процесу» [4, с. 3].

З огляду на вище зазначене, усвідомлюємо, що педагог-професіонал має розвивати неабиякі педагогічні здібності. Педагогічні здібності за С.У. Гончаренком – «сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення» [1]. Педагогічні здібності насамперед передбачають відповідну спрямованість особи (світоглядну, політичні, моральну); ділові якості (спеціальні педагогічні уміння, навички, досвід); риси характеру (вміння спілкуватися з дітьми, підлітками, емоційна врівноваженість).

Важливими складовими педагогічних здібностей є соціальна орієнтація – вміння розібратися у складних міжособистісних стосунках членів навчальної групи (*Б.3. Компетентність педагогічного партнерства*), визначити місце і роль кожного учня, вихованця, студента в діловій і соціально-психологічній структурах; особистий приклад педагога; вміння організувати, вести роботу одночасно з навчальною групою і кожним учнем; педагогічне чуття – здатність знаходити для кожного учня відповідну роль у спільній діяльності, знання індивідуальних якостей тих, хто навчається; психологічна культура – здатність тонко відчувати настрої, переживання окремих учнів тощо.

Суттєву роль у цьому процесі відіграє забезпечення наступності курсової та міжкурсової підготовки, що представлені різними формами організації навчально-методичної діяльності педагогів, від очного до заочного/змішаного онлайн формату.

Висновки. Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на особливостях модернізації підходів до проведення курсів підвищення кваліфікації, оновлених ОП та НТП, новітніх підходів викладання мистецьких дисциплін, осучаснення різних форм і методик, апробації арсеналу новітніх методів, прийомів, технологій, кейсів, спрямованих на підготовку здобувачів освіти НУШ до успішної взаємодії з культурним середовищем, на забезпечення їх творчої самореалізації в умовах діалогу культур і глобалізації через засвоєння комплексу компетентностей НУШ: знань, умінь, художньо-практичних навичок, усвідомлень, компетенцій, умінь керуватися набутими знаннями й уміннями у самостійній, практичній художньо-творчій діяльності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: монографія; За заг. ред. І.А. Зязюна. Київ: Наукова думка, 2003. 276 с.
3. Серих Л.В. Модель професійної компетентності педагога: конспект лекції з теорії та методики позашкільної освіти, гурткової роботи, викладання мистецьких дисциплін для

слухачів підвищення кваліфікації за очною/заочною, очно-дистанційною формами навчання (на платформі TEAMS). Суми: РВВ КЗ СОІППО, 2020. 24 с.

4. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти: затверджено *Наказом МОН України № 904 від 12.10.2022 року*. [URL: https://surli.cc/rc1bdv](https://surli.cc/rc1bdv)

Скрипченко Ірина Михайлівна,
викладач географії вищої кваліфікаційної категорії
ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище»

ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ ПРЕДМЕТА «ГЕОГРАФІЯ» ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СЛЮСАР З РЕМОНТУ КОЛІСНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ»

Анотація. У статті розкривається питання інтеграції загальноосвітнього предмета «Географія» зі спеціальністю «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» у системі професійної (професійно-технічної) освіти (ПТО).

Ключові слова: географія, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, транспортні послуги, логістика, марки автомобілів.

Постановка проблеми. Сучасна система професійної освіти вимагає інтеграції загальноосвітніх дисциплін із майбутньою професійною діяльністю здобувачів освіти. Предмет «Географія», традиційно орієнтований на формування загальних знань про природу, населення та господарство світу, часто сприймається здобувачами освіти професійних (професійно-технічних) навчальних закладів як другорядний і відірваний від їхньої майбутньої професії. Це призводить до зниження мотивації до навчання та обмежує можливості використання географічних знань у практичній діяльності.

Для спеціальності «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» географічна підготовка має значний прикладний потенціал:

- знання транспортної географії та логістики допомагають розуміти особливості перевезень;
- орієнтування в просторових умовах є важливим для роботи з автомобільними картами, навігаційними системами та маршрутами;
- розуміння кліматичних та природних умов сприяє правильному вибору матеріалів, мастил і технічних рішень для експлуатації транспортних засобів у різних регіонах;
- знання економічної та соціальної географії дозволяють усвідомити роль транспортної галузі в розвитку суспільства.

Мета статті. Обґрунтування необхідності та визначення шляхів професійного спрямування навчального предмета «Географія» у процесі підготовки здобувачів освіти за спеціальністю «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів».

Аналіз останніх публікацій. У сучасних публікаціях про професійне спрямування загальноосвітніх дисциплін переважає акцент на компетентнісному підході, міжпредметній інтеграції та зв'язку змісту навчання з реальними виробничими ситуаціями. Для географії це означає переорієнтацію від енциклопедичних знань до практичних кейсів з логістики, навігації, просторового аналізу та регіональних умов експлуатації техніки. Хоча робіт безпосередньо про спеціальність «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» (Далі – слюсар з ремонту колісних ТЗ) небагато, простежуються прикладні матеріали й дидактичні напрацювання, які поєднують географічні сюжети з автомобільною галуззю та технічним обслуговуванням, що формує основу для професіоналізації курсу.